

Osund konkurrens från kyrkliga begravningsbyråer behöver åtgärdas

Johan Karlsson och Trine Osen Bergqvist advokater och experter i konkurrensrätt

Församlingarna beslutar bland annat om tilldelning av gravplats och tid för begravning och fungerar därigenom som statligt bekostade grindvakter för icke-kyrkliga begravningsbyråer.

Detta är en debattartikel i Kyrkans Tidning. Åsikterna som uttrycks i texten är skribentens egna.

Svenska kyrkan har fortfarande en unik position i det svenska samhället i livets olika skeden. Det gäller inte minst vid livets slut och kyrkans betydelse vid begravningar och sorg är odiskutabel. Men denna historiskt rotade roll innebär också ett betydande ansvar för hur kyrkan agerar gentemot andra aktörer i samhället. Ett ökat engagemang inom begravningstjänster skapar en obalans som gör det svårt för andra begravningsbyråer, i många fall familjeägda byråer på orten, att konkurrera på lika villkor.

Företrädare för regeringen har i flera sammanhang lyft fram vikten av fungerande konkurrens och lika villkor. En utredning om konkurrensbegränsande offentlig verksamhet har tillsatts, men regeringen ser också över konkurrensreglerna som helhet för att täcka upp alla luckor.

Begravningsbyråbranschen är sådan lucka. Svenska kyrkan, som inte är en offentlig aktör, har en särställning som gör det omöjligt för vanliga begravningsbyråer att konkurrera med kyrkans begravningsbyråer på lika villkor. Konkurrensverket har därför nyligen föreslagit en reglering av kyrkliga begravningsbyråer (dnr 103/2024). Förslaget ligger nu på Socialdepartementets bord.

Två tredjedelar av alla begravningar sker i Svenska kyrkans ordning.

Svenska kyrkan har skattegynnad situation och flera andra fördelar. Av särskild betydelse är att kyrkans församlingar svarar för den statligt finansierade begravningsverksamheten i alla kommuner utom Stockholm och Tranås.

Församlingarna beslutar bland annat om tilldelning av gravplats och tid för begravning och fungerar därigenom som statligt bekostade grindvakter för icke-kyrkliga begravningsbyråer.

Kyrkliga begravningsbyråer ger upphov till flera konkurrensproblem. Ett är risken för korssubventionering på grund av att en församling inte håller isär den statligt finansierade begravningsverksamheten från den egna begravningsbyrån. Ett annat är att en församling gynnar den egna begravningsbyrån framför andra. Till exempel kan en församling favorisera den egna begravningsbyrån vid köp av transporter eller i marknadsföringen. Som Konkurrensverket konstaterar har sådan självfavorisering också förekommit.

Ett ytterligare problem är att kyrkans begravningsbyråer i regel inte bedrivs med egna tillgångar. I stället hyr eller lånar de lokaler, personal och andra resurser från församlingen när behov uppstår. Därmed kan kyrkliga begravningsbyråer, till skillnad från andra, drivas utan fasta kostnader och med minimal risk. Detta snedvrider i sig konkurrensen med andra begravningsbyråer.

En fungerande marknad förutsätter att de grundläggande konkurrensvillkoren är lika. Så är inte fallet här. Andra begravningsbyråer har inte tillnärmelsevis samma förutsättningar som de kyrkliga. Nuvarande situation allt annat än konkurrensneutral.

Som Konkurrensverket framhåller kan detta inte avhjälpas med tillämpning av konkurrenslagen eller, än mindre, med oförbindande kyrkliga riktlinjer eller rekommendationer. En reglering av kyrkliga begravningsbyråer är nödvändig för att säkerställa en rättvis och sund konkurrens. Den mest ändamålsenliga lösningen är att villkora den statligt finansierade begravningsverksamheten av att huvudmannen, det vill säga församlingen, inte samtidigt driver begravningsbyrå. En annan möjlighet är att reglera förutsättningarna för kyrkliga begravningsbyråer i linje med Konkurrensverkets förslag. En ytterligare möjlighet är att utvidga reglerna om

konkurrensbegränsande offentlig säljverksamhet till att även omfatta aktörer som tilldelats särskilda eller exklusiva rättigheter såsom den statligt finansierade begravningsverksamheten.

Sammanfattningsvis borde det vara självklart med en lagstiftning som säkerställer lika villkor även på detta område. Det gäller särskilt som Svenska kyrkans särställning och fördelar delvis är en följd av statliga åtgärder. Utan reglering riskerar icke-kyrkliga begravningsbyråer att marginaliseras och slås ut. Många av dem är familjeägda företag som inte sällan bedrivit begravningsbyrå i generationer. Lika villkor är särskilt viktiga i en bransch som präglas av små marginaler, liten tillväxt och som är av betydelse för de allra flesta.

Johan Karlsson och Trine Osen Bergqvist, advokater och experter i konkurrensrätt, har företrätt Sveriges Begravningsbyråers förbund (SBF) och Fonus inom ramen för Konkurrensverkets utredning